

Hanri Matalon

Saint Joseph'in en az Hanri Matalon kadar efsanevi matematik öğretmeni ve TMD'nin şu anda en yaşlı üyesi Yomtov Garti'nin meslektaşının ölümünden birkaç gün sonra yaptığı sade ama içten ve duygulu konuşmayla başlıyoruz

Kardeşlerim,

Çok sevdiğimiz, arkadaşımız ve hocamız sayın Hanri MATALON'un vefatı bizleri derin keder ve yas içinde bırakmıştır. Bu üzücü haberi duyunca, nefesimiz kesildi, ellerimiz titredi, dilimiz tutuldu çünkü onun bu kadar hasta olduğunu bilmiyorduk ve son bir defa dahi olsa onu görmek ve sevmek isterdik.

Hanri Matalon demek Saint-Joseph camiası için tarih demektir, çünkü O bu lisede yaklaşık 50 yıl matematik hocalığı yapmış ve sayısız nesiller ondan feyz almıştır. O'nun için Hocalık kutsal bir meslekti.

Hanri Matalon eşsiz bir insandı. İtina ile seçilmiş daima temiz giysileri, sempatik fakat ciddiyetini muhafaza eden ifadesi, tahtadaki pek güzel yazısı, dürüstlüğü meslekteki üstün kabiliyeti öğrencilere etki yapar ve herkesin ona kar-

şı saygı ve sevgi hisleriyle bağlı kalmasını sağlardı.

Özel hayatında yüksek karakter sahibi, iyi arkadaş, kızkardeşi için bir melek, tek kelime ile tam bir centilmendi. Ebediyete intikal ettikten sonra bir insanın bu fani dünyada yalnızca bıraktığı eserler kalır. Hanri Matalon'un dev eseri de yetiştirdiği öğrencilerinden oluşmuştur. Bu nedenle Hanri Matalon'un ismi her vesile ile anılacak, kalplerimizde daima kalacaktır. Bu da, derin acısını paylaştığımız kızkardeşi Sayın Rozet Matalon için bir teselli olacaktır.

Sevgili Hanri Matalon, burada bulunan öğrenci ve arkadaşların, seni son defa saygı ile selamlıyoruz ve gözyaşları ile toprağa emanet ediyoruz. Ruhun şad olsun!

Yomtov Garti

İstanbul, 26 Ocak 1983

Matematik Öğretmenim Matalon

Ali Nesin

Saint Joseph çok katı kuralları olan, korkunç disiplinli bir okuldu. Disiplin; tehdit, ceza ve dayakla sağlanırdı. Böyle bir eğitim sistemi kimseye göre olamaz da, bana hiç mi hiç uymuyordu. Başkasının otoritesine boyun eğemiyordum. Hele bu otorite kendini absürd bir biçimde ve şiddetle ortaya koyunca...

Her cumartesi karne alırdık ve her cumartesi sınıf sonuncuları arasında yerimi alırdım. Cezaya kalmadığım haftasonu yok gibiydi. Bazen hafta içinde akşamları da cezaya kaldığım olurdu. Dayaktan da nasibimi aldım. Okuldan kaçtığım günler okula geldiğim günlerden galiba daha fazlaydı. Ödev filan hak getire. Sadece yıl sonunda gece gündüz demeden sınavlara çalışırdım.

Artık ortayaşlarını da geçmek üzere olan eski sınıf arkadaşlarımla birçoğu Saint Joseph'in eğitim sistemini pek beğenirler; bu katı disiplinin kendilerine çok şey kattığını, hayattaki başarılarını bu eğitim sistemine borçlu olduklarını düşünürler. Doğrudur, bana da çok şey katmıştır. Ama o eğitim sisteminin bizlerden neler alıp götürdüğünü hiçbir zaman anlayamayacağız. Hayat böyledir işte, başarılarının nedenini bilirsin de başarısızlıklarının nedenini bir türlü bulamazsın!

Biz zaten okula binlerce öğrenci arasından sınavla, yani elemeye seçilmiştik. Hayatta başarılı olacağımız zaten ta en başından, daha okula girerken belliydi. Çöle bıraksalar başarılı olacak çocuklardık. Marifet, zaten başarılı olacakları başarılı

yapmak değil, onları olağanüstü yapmaktır. Ne yazık ki Saint Joseph'in o eski eğitim sisteminden olağanüstü insan pek çıkmamıştır. Neyse ki bugünün Saint Joseph'i de o günlerin Saint Joseph'i değil.

Tüm olumsuz yanlarına karşın, demek sistem o zamanlar özgürlüğüne düşkün bir öğrenciye bir nebze müsamahalı davranıyormuş ki sınıflarımı geçebilmişim. Bugün böyle bir öğrenciyi sistem tezelden kusar.

Her sınıftan ikişer şube, her şubede de 40 dolayında öğrenci vardı. Ele avuca sığmaz, her biri bir başka afacan, ergenlik çağında 40 haydut, hat-ta canavar... Yapmadığımız yoktu. Hocalarımız bize karşı ne derece acımasızsa biz de onlara karşı o derece acımasızdık. Sınıfta otorite sağlayamayan hocaları sınırdan ağılattığımız olurdu. Büyüdükçe daha da canavarlaşıyorduk. Özellikle bilgisiz öğretmenlere karşı acımasızdık.

Öğretmenlerle öğrencilerin, büyüklerle küçüklerin birbirine düşman olduğu bir ortamdı. Bunun böyle olması gerekmediğini, başka türlü bir eğitimin ve ilişki türünün mümkün olduğunu İsviçre'ye liseyi okumaya gittiğimde anlayacaktım.

10-16 yaşlarımı bu kurumda geçirdim. Bir iki istisna dışında, ne Türk ne Fransız, hiçbir öğretmenimi sevemedim. İstisnaların en başında Hanri Matalon gelirdi. Matalon, sevilmecek, hayran olunmayacak biri değildi. Bir efsaneydi.

Matalon'a sanki yaşıtımmış gibi Matalon dediğim için peşinen özür dilerim ama biz arkadaşlar arasında onun adı "Mösyö Matalon" değil sadece "Matalon"du.

Hanri Matalon Orta 3'te matematik öğretmenimiz oldu. 60 yaşlarında, saçları artık sadece şakaklarında kalmış, sevimli bir göbeği olan, sade bıyığı ve şık giyimiyle daha ilk bakışta saygı uyandıran Yahudi asıllı bir Türktü. "Kerli ferli" ya da "eski İstanbullu" denilecek biriydi. Sohbetinin tatlı olacağı kadife sesinden belliydi. Hem Türkçesi hem Fransızcası mükemmeldi.

Tahtaya tebeşirle çizdiği çemberler pergelle çizilmiş gibiydi, hepimiz hayran bırakırdı. Çemberlerine ne kadar hayran olduğumuzun farkındaydı sanki. Bir gün yine böyle bir mükemmel çember çizdikten sonra, sınıfa dönüp,

- Bunun bir çember olduğunu varsayalım... de-yip, esprisinin etkisini ölçmek için, çoğu zaman yaptığı gibi, ağzını yarı aralayarak bir iki saniye kadar bize bakmış, yüzümüzdeki hayranlık ifade-

siyle karışık gülümsemeyi gördükten sonra en ciddi haliyle teoremin kanıtına girişmişti.

O zamanın en pahalı ve affili sigarası olan Dunhill içerdi. Yabancı sigaraların yasak olduğu dönemdi. Dumanı ciğerlerine öylesine derin çekerdi ki ve o duman öylesine ahenkli çıkardı ki yarı açık ağızdan, büyük bir keyif aldığı belli olurdu. Sınavlarda, hatta galiba derslerde de sigara içtiği olurdu. Kimse-nin Matalon'a bir uyarıda bulunması mümkün mü?

Aslında Matalon'un her hareketi yaşamdan keyif aldığına göstergesiydi. Okul da evi de Moda'daydı. Yürüyerek gelip giderdi. Bir gün okul çıkışında, bir elinde eskimiş ama şık deri çantası, diğ-er elinde ambalajı yarıya kadar soyulmuş gofreti evine doğru yürürken gördüm onu. Belli ki içi çekmiş ve köşedeki bakkaldan almıştı. O zamanlar sokakta çikolata gibi şeyler yemek ayıp sayılırdı; yoksulu vardı, alamayanı vardı, kimseyi imrendirmemek gerekirdi. O ise kimseyi umursamadan o kadar güzel yiyordu ki gofretini, keyif ki ne keyif! Bir çocuk gibi... Uzun uzun, gıptaıyla baktım arkasından. Ne kadar kendiyi barıştıktı... Gofrete değil Matalon'a imrendim.

Duruşu, konuşması, tavrı, hareketleri, her şeyiyle hepimizde müthiş bir saygı uyandırdı. Okulda bir efsaneydi. Sınıfında gık çıkmazdı, ki bir kez bile sesini yükseltmemiştir. Tek bir istisnaıyla. An-latacağım birazdan.

Onda bu derece saygı uyandıran neydi? Nasıl oluyordu da 40 canavar Matalon'un ağzının içine bakıyordu? Hiç kuşku yok ki bilgisinden ve kendinden emin oluşundan kaynaklanıyordu bu saygı.

Orta 2'deydim. Bir gün benden bir iki yaş büyük, bir devlet okulunda bir üst sınıfa giden kom-şu kıza¹ matematikte ne okuduklarını sordum.

- İspat yapıyoruz, dedi.

- İspat mı, ne ispatı?

- Yani neyin neden doğru olduğunu öğreniyoruz...

Aynen böyle söylemişti: Neyin neden doğru olduğunu... Kulaklarıma inanmamıştım.

- Neyin neden doğru olduğunu mu! diye sormuştum kocaman açılmış gözlerimle.

Şaşkınlığımı anlayıp,

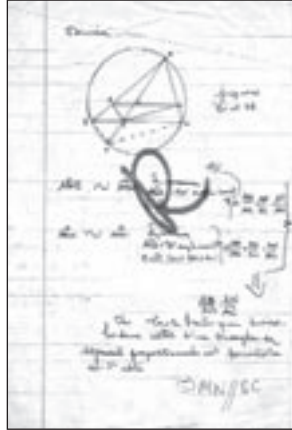
- Evet, demişti bilgiç bir edayla.

1 Çocukluk arkadaşım Ayşe İyison. Yediğimiz içtiğimiz ayrı gitmezdi nerdeyse. Şair Halim Şefik'in kızıydı. Resim okudu. Çok yetenekliydi. Önemli bir ressam olacaktı hiç kuşkusuz. Çok genç yaşında hayata gözlerini yumdu maalesef.

“Neyin neden doğru olduğunu anlamak” ne müthiş bir şey... Allah’a yaklaşmak işte böyle bir şey olmalı! Bir sonraki yıl ben de neyin neden doğru olduğunu anlayacak, evrenin sırlarına erişecektim... Üstelik dersimize efsanevi Matalon gelecekti.

Beklenen gün geldi. “İkmal”le, yani bütünlemeyle de olsa orta 3’e geçtim. Matalon ilk dersinde nasıl bir defter istediğini söylemişti: büyük boy, kalın ve kareli. Aldım. Defterin kapağına en güzel elyazımla “Mathématiques” yazdım. Her Saint Joseph’li gibi elyazım güzeldi, güzel not tutuyordum. Ama notlarımdan da öte, Matalon’un o güzelim elyazısıyla ispirotolu kırmızı kalemle yazdığı A, B, C, D harfleri vardı o defterde.

Matalon, derse girer girmez teoriyi anlatır, bir teorem kanıtlar, sonuçlarını irdeler, bir iki örnek problem çözer, sonra da sınıfa bir soru sorardı. Ders bu ritimle devam ederdi. Sorunun zorluğuna göre de öğrencilere zaman verirdi. Soruyu çözenler yüksekte bulunan masasının önünde sıra olurlardı. Ben ilk sırayı kapmak için can atardım ve çoğu zaman başarırdım da. Ama sık sık da sıramı, şimdi ünlü bir pazarlama ve reklamcılık gurusu olan Uğur Özmen’e kaptırırdım. Kimi zaman Uğur’la aynı anda kürsüye koşa koşa gelirdik. O zaman birimiz diğerini bir omuz darbesiyle bertaraf edip en ön sıraya yerleşirdi. Aramızda dostça bir rekabet oluşmuştu. Ondan tek üstünlüğüm ön sırada oturuyor olmamdı! Ders çıkışlarında matematik sohbetleri yapardık. O da benim gibi iyi bir öğrenci değildi, hatta okulu bitiremedi sanırım. Ama sınıf birincileri matematik dersinde bizim arkamızdan nal toplarlardı. Zamanı gelince Matalon bir el işaretleriyle sürenin dolduğunu işaret eder ve sıradakilerin defterlerine teker teker bakarak doğru yapanların defterini bir harf ile işaretlerdi. Birinci hafta A yazardı, ikinci hafta B, üçüncü hafta C ve bu böyle devam ederdi. Defterdeki harf sayısına göre haftalık matematik notumuz belirlenirdi. Saklamıştım o değerli defterimi ama... Neyse... Yazık!

Matalon’un bir ödevine Ali Giz’in yanıtı ve Matalon’un meşhur harfi. Her hafta bir başka harf verirdi.

Kopya çekmeyen pek az öğrenci vardı. Neredeyse hepimiz kopyanın binbir türlüünü ve en âlâsını bilirdik. Ama herhangi bir öğrencinin Matalon’un deftere yazdığı harfleri çoğaltarak notunu yükseltmeye kalkıştığını sanmıyorum. Kimse buna cesaret edemezdi. Bu resmen ahlaksızlık mertebesinde bir eylem olurdu. Matalon böyle bir davranışı hakletmiyordu. Canavardık ama kısmen de olsa insanlıktan nasibimizi almıştık!

Aklımda yanlış kalmadıysa düzlem geometrisi anlattı yıl boyunca. Zaten daha önce de karar vermiştim ama Matalon’da okuduktan bir ay sonra matematikten başka bir şey okuyamayacağıma yüzde yüz emin oldum.

Aksiyomatik yaklaşımı önplana çıkarmıştı. A’yı kanıtlamak için B’nin ve B’yi kanıtlamak için A’nın kullanılmayacağını ondan öğrendik.

Bir öğle teneffüsünde, en yakın arkadaşlarımdan Uğur Müldür ve Kürşat Akalan’la çoğu zaman olduğu gibi Kadıköy Spor Kulübü’ne bilardo oynamaya gittik. Öğleden sonraki ilk ders de Matalon’un... Bilardo oynarken bir ara dışardan bir çağırış duyuldu. Merakla pencereye seyrettik. Biz yaşlarda, ya da bizden bir iki yaş büyük iki oğlan çocuğu kulübün işletmecisiyle kavga ediyor. Ellerinde taş... Bizim pencereye çıktığımızı görünce, içlerinden biri elindeki taşı bize atmaya yeltendi. Biz ona ne yapmışsak! Uğur’la Kürşat hemen eğilip taşın menzilinden çıktılar. Ama ben taşı atacağına pek ihtimal vermediğimden, saklanmayı da kendime yediremediğimden eğilmedim. Çocuk taşı son hızla fırlattı. Neyse ki taş pencerenin çerçevesine çarptı, yoksa tam alnımın ortasına yiyecektim. Serde ergenlik var! İstakamı kaptığım gibi dışarı fırladım. Taş atanları bi güzel pataklayacağım...

İstakayı sadece korkutmak amacıyla kullanıyorum... Yanımda Kürşat’la Uğur. Kürşat,

- Ben de döveceğim, ben de döveceğim... deyip istakamı elimden kapmaya çalıştı.

- Dur hele... demeden çocuklardanbiri istakayı kaptı.

Vahşice savuruyor istakayı... Özellikle bana vurmaya çalışıyor. Beceremedi bir türlü. Belli ki çok kızmış, hareketlerini kontrol edemiyor. Ama Kürşat’ın şakağına isabet ettirdi. Çok sert inmişti istaka. Tok bir ses çıktı. Kürşat kaldırımın kenarına yüzü koyun yığıldı. Bayıldı galiba, hareket etmiyor... Yüzü yola yapışmış, gözleri kapalı, ağzı sarkmış... Yağmurlu bir gündü. İp ince bir kan yağmur

Uğur Müldür, Kürşat Akalan, Nezin Dinçbudak ve ben. Olay sırasında ilk üçü dört beş yaş daha büyük olmalı.

sularına karışıp yol boyunca akmaya başladı. Kala-balık toplanmıştı. Kadının biri,

- Bu öldü galiba... diye mırıldandı dudakları arasından.

Taş atan çocuklar korkup kaçtılar². Kürşat'ı bir taksiye atıp Haydarpaşa hastanesine götürdük. Dikişler atıldı, pansumanlar yapıldı, sargı bezleri sarıldı...

Üçümüzün de devamsızlığı sınırdadır. Okula mutlaka gitmemiz lazım... Üstelik Matalon'un dersi... Ders başlayalı çok olmuş. Okula gittik. Kürşat, Birinci Dünya Savaşı gazilerine benziyor. Benim de üstüm başım perişan. Şimdi düşününce gülüyorum ama o zaman hiç gelecek halde değildik. Korkea çekine sınıfa girdik. Sınıfta şaşkınlık ve ölüm sessizliği... Başımız öne eğik. Matalon ayakta, kürsünün önünde, bizden yarım metre yüksekte. Bize bakıyor şaşkın şaşkın, ağzı yarı aralık. O güne kadar dersine geç gelen olmadığı gibi, bu perişan halde gelen hiç olmamış! Önüne geldik süklüm püklüm. Ne diyeceğimizi bilmiyoruz. O da bilmiyor. Ellerimizi kavuşturmuşuz, önümüze bakı-

2 Yıllar eskidikçe anılar da solup sararıp romantikleşiyor. Nerdeyse kundak arkadaşım Kürşat'ın anlatımı şöyle: "Öyle olmadı, taş Ali'ye geldi, ikimiz de istakayla çıktık adamı ortamıza aldık, birimize saldırınca diğerimiz haklayacaktı. İkimizin de elinde istaka vardı. Ben kaydım ve düştüm, adam bana yerde vurmaya başladı... Olay bu." Uğur Müldür de olayları aşağı yukarı benim gibi anımsıyor. Okur istediğine inanabilir! Yakın arkadaşımız Nezin Dinçbudak da bilardo salonunda ve kavga arenasındaymış. Hastaneye gelmediğinden aklımdan çıkmış.

yoruz. Şu işkence bir bitse... En sonunda Matalon,
- Ne oldu? Nedir bu haliniz? diye gürlledi.

Daha doğrusu bizde öyle bir etki yarattı. Kim cevap verdi bilmiyorum, birimiz,

- Kavga ettik Mösyö... dedi.

İşte o zaman Matalon açtı ağzını yumdu gözünü. Söylediklerinden sadece "espèces de voyous³!" aklımda kalmış, ama bunu çoğul mu tekil mi kullandı anlayamadım, çünkü bağırırken ne bana ne Uğur'a bakıyordu, sadece Kürşat'a bağırıyordu.

Belki öyle düşünmek hoşuma gidiyor ama galiba bizim sağlığımızdan endişelenmişti. Moda pek tekin bir muhit değildi o zamanlar. Özbabamız gibi kızmıştı. Disiplinsizliğimize değildi kızgınlığı, hayatımızı tehlikeye sokmamızdı.

O yıl ilk kez TÜBİTAK ortaokullar arası matematik yarışması yapacaktı. (Daha sonra o yarışma iptal edildi ve yapılamadı.) Bizim toplam 80 kişilik iki şubemizden üç yarışmacı seçilecekti. Her iki şubeye de ders veren Matalon seçecekti okulumuzun takımını. Elbette seçileceklerden biri, hatta birincisi ben olmalıydım. Başka kim olabilirdi ki? Doğru, her derse girmezdim, doğru, her sınavda en yüksek notu almazdım, ama gene de, her şeye rağmen, matematikte en iyi olduğum apaçık meydanda değil miydi? Ben nasıl Matalon'a saygı duyuyorsam, nasıl ben onun değerini anlamışsam, o da benim değerimi anlamış olmalıydı... Takımda ben, Uğur Özmen ve biri daha olmalı... Üçüncü kim acaba?

Takım seçildi. Ben yokum! Matalon beni almamış... Dünya başıma yıkıldı. Takıma girip girmemek umurumda değil, Matalon'un beni seçmemiş olması sorun. Çok alındım. Hayatımın ilk büyük hayal kırıklığıdır herhalde.

O yıllarda ortaokulu bitirme sınavı yapılırdı. Sınıfı geçmek yetmez, ortaokul diploması almak için bir de ayrıca her ders için özel yapılan sınavları geçmek gerekirdi. Matalon'un bitirme sınavlarının zorluğu efsaneydi. Matalon bu sınavlarda sorduğu bir soruyu bir daha hiç sormamış. İçinde çoğu kendi buluşu yüzlerce probem olan bir defteri varmış. Sadece bir öğrenci bu sınavlardan 100 üstüne 100 almış, ta İkinci Dünya Savaşı yıllarında, o öğrenci de Sorbonne'da okuyup dünyaca ünlü bir âlim olacakken yüksek zekâdan çıldırmış, bunun dışında kimse Matalon'un ortaokul bitirme sınavında tam not almamış... Hepsi palavra tabii ama inanırdık.

İşte ben o sınavda 100 üzerine 100 alarak Matalon'dan intikamımı alacaktım! Gece gündüz çalış-

maya başladım. Kitapta ne kadar problem varsa her birini iki üç kez çözdüm. Hachette'te ve sahaflarda bulabildiğim tüm düzlem geometrisi kitaplarını satın aldım. Gece gündüz problem çözüyorum... Diğer dersleri boş vermişim. Bundan 100 alayım da diğerlerini gerekirse bütünlümede geçerim diye düşünüyorum. Aklım fikrim Matalon'u utandırmakta...

Edepsizliğimi ve kendimi beğenmişliğimi hoşgörün. 15 yaşındayım, çocuğum yani.

Bir ay sonra ilk iki kelimesinden herhangi bir geometri probleminin nasıl çözüleceğini anlayacak hale geldim!

Sınav günü geldi çattı. Pek heyecanlı değildim doğrusu; öylesine kendimden emindim. Sınav kâğıtlarını Matalon dağıttı. Şöyle bir göz attım. Aklımda yanlış kalmadıysa 6 problem vardı. Son ikisinde hafif bir cinlik gerekiyordu, ama ben bunun çok daha zorlarını çözmüştüm; diğerleri çocuk oyuncuğu... Zaferimin keyfini yaşıyordum. Matalon hatasını anlayacaktı... Çabuk bitireyim ki daha daha iyi anlasın... Alel acele yazdım. Üç saatlik sınavı yarım saate bitirdim diye anımsıyorum (Kürşat bir saatte bitirdiğimi iddia ediyor). Gözden geçireyim, yanlışım kalmasın diye içimden geçti ama sonra Matalon'u şaşkırtmanın keyfine dayanamadım. Kontrol etmeden sınavı masasına bıraktım. Şaşkın gözlerle baktı. Hiç orali olmadan çıktım. Kapının camekânından göz ucuyla baktım. Sınavımı masanın üstüne ilgisizce koymuştu. Kırgınlığım daha da arttı. Hemen baksaydı da zaferimi o anda tatsaydım ya!

Arkadaşlarım boş kâğıt verdiğimi sanmışlar ve çok üzölmüşler benim için...

Sınavın sonuçlarının açıklanacağı günün sabahı, her zaman gittiğimiz kahvede arkadaşlarla erkenden buluştuk. Haziran ya da Temmuz 1973 olmalı. Herkes heyecanlı. Geçer not için Allah'a yakarıyorlar. (O kahveye en haylazlarımız giderdi...) Benim not heyecanım yok, alacağım notu biliyorum. Çaylar kahveler içildikten sonra okula gidip notu öğrenme zamanı geldi. Ama ben orali değilim...

- Hadi Ali...

- Yok, ben gelmeyeceğim, siz bakarsınız benim notuma...

Umursamayarak kırılan gururumun intikamını kat be kat alacağım...

Arkadaşlarım birazdan geldiler. Matalon'u görmüşler. Daha kayda geçiremediklerinden mi, öğretmenler kurulu toplanamadığından mı ne, bir nedenden notların ilan edilmesi zaman alacakmış.

Arkadaşlarım,

- Notlar nasıl Mösyö? diye sormuşlar.

Matalon,

- Sürpriz var... demiş.

Sürprizin ne olduğunu anladım tabii.

Aynı gün notlar asıldı. Ben görmeye gitmedim tabii, ne o gün ne daha sonra! Arkadaşlar gelip müjdeyi verdiler. Sevinmedim bile!

Bir daha Matalon'u görmek nasip olmadı. Kırgınlığımı muhtemelen anlamamıştır. Sadece kırgınlığımı değil, sevgimi, saygımı, hayranlığımı da kendisine belli edemedim. 37,5 yıl sonra o tatlı yanaklarına buradan birer öpücük konduruyorum, haddini bilmezliğe ve terbiyesizliğe varan gururumu bağışlaması dileğiyle. ♦

Dört Saint Joseph hocası; soldan sağa: Mösyö Matalon, Mösyö Jean, Mösyö Larroumets, Frère Onésime. (Kaynak: Saint Joseph'in Öyküsü 2)